Nănaşi, cuscri, veri şi vere,
Cumnaţi, teteişi de-a mele,
Noi de acuma niciodată
N-om petrece laolaltă.

Am plinitu ani 66
Astăzi când mă duc de acasă,
Lasu pe al meu soţu suspinându
Că se duce a lui sprijinu.

Că-aşa-i omul, fără veste
Dacă moare nu mai este,
Tristu o fostu aiestu Crăciunu
Că dintre voi odată m-amu dus

Şi nu ne-om vede niciodată
Numa în lumea ceiealaltă.
Vedeţi, dragii mei vecini, vecine,
Moartea câtu de iute vine

Şi te ie de pe pământu
Ca cum n-ai fostu nicicându.
Şi pe mine m-o luatu,
Pe a mei pe toţi i-am lăsatu.

La cinstita adunare
Mă rogu la toţi dé iertare,
Vă rugaţi la Domnul sfântu
Pentru mine în veci amin.

La mormântarea Floarei Costin, născută Herţa, 26 decemvre 1987.

1343

Totu omu este dator
A muri că-i muritor,
A bea al morţii pahar,
Veninos şi cu amar.

Şi viaţa, oricât de lungă,
Aşa trece ca o umbră,
Nici urma nu-i mai rămâne
Decât jealea şi suspine.

Toate aşa le-o aşezat
Al ceriului împărat:
Să murim cu toţi o dată,
Să-nviem la judecată.

Azi părintele înalt
Sus la ceru m-o provocat,
Să mă duc cs să dau samă
De viaţa pemintească.

Rămas bun, fiică Ustină,
Că io mă duc la odihnă;
Şi cu al meu ginere Onuţ,
Mă iertaţi c-apoi mă duc.

Veniţi voi, nepoţii mei,
Şi mai mari şi mititei,
Pân' la tata cel bătrân
C-apoi se duce în mormânt.

Colecţia PETRICĂ SCĂUNAŞU

Obiceiuri la înmormântare în Ţara Codrului

Moartea este, după credinţele străvechi, trecerea dintr-o lume în altă lume. În Oarţa de Sus obiceiurile legate de acest moment al existenţei umane constituie un ansamblu de rituri şi ceremonialuri de trecere de o vechime foarte mare, care s-au "păstrat relativ bine", aşa cum subliniază prof. Dumitru Pop, "deşi apar şi în acest domeniu semnele unor prefaceri esenţiale în mentalitatea oamenilor" (Dumitru Pop, "Folclor din zona Codrului", Baia Mare, 1978, p. 44).
Ceremonialul înmormântării în Oarţa de Sus implică o participare mai mică sau mai mare a colectivităţii săteşti, în funcţie de vârsta celui decedat: fată, fecior, persoană " în floarea vârstei" sau bătrân; dar şi în funcţie de cauza morţii: bătrâneţe, boală sau moarte năpraznică. Suita de ritualuri şi practici magice este adecvată acestor situaţii.
Omul patriarhal avea o seamă de obsesii, gânduri şi frământări, care se manifestau în anii bătrâneţii, cu mult înaintea morţii, care se explică faptul că "misterul morţii şi teama de necunoscut care au înlesnit transmiterea unor concepţii străvechi împreună cu practici aferente, în fond gest de supremă apărare a vieţii în faţa insondabilului" (Ovidiu Bârlea, "Folclorul românesc", vol. I, Editura Minerva, Bucureşti, 1981, p.447).

Înainte de moarte

Din obsesia ce pune stăpânire pe întreaga fiinţă a omului aflat în pragul morţii, derivă o sumedenie de credinţe, superstiţii, chiar ritualuri menite să prevestească moartea. Dintre aceste credinţe/superstiţii putem aminti: "dacă după amiază sarca sărcălește repetat lângă casă, când "puşcă" masa, când crapă ceva în casă, când se strică ceva la nuntă, când s-arăduie groapă pe mijlocul camerei, când se sparge o oglindă fără să fie atuinsă sau când cântă cioaia pe casă" (De la Treje Mureşan, 69 ani, 1981, Oarţa de Sus).
Alteori, prevestirea morţii e pusă pe seama unor vise în care apar diferite acţiuni, afecţiuni corporale sau chiar animale: "când visezi arătură, când coseşti, dacă visezi că-ţi cad dinţii sau măsele, când visezi că ţi se îmburdă un perete de la casă sau dacă visezi porci" (De la Rozalia Tămăşan, 53 ani, 1981, Oarţa de Sus); "e moarte când visezi porci, când coseşti, dacă visăm arătură; când visezi că-ţi cad dinţii, îţi moare ceva copil; de visezi căţi cade măseaua, îţi moare ceva bătrân" (De la Floare Tomuţ, 84 ani, 1984, Ciuta).
Se păstrează şi practici de amânare a morţii: "când cântă găina cocoşeşte se ia găina, se măsoară de la grindă pe mijlocul casei, de-a-n bulboaca, şi de i se vujeşte capu pe prag, i se taie, de i se vujeşte coada, i se taie coada. Se zice că se mută năcazu" (De la Treje Mureşan, 69 ani, 1981, Oarţa de Sus).
Există şi practici menite să uşureze moartea: "Dacă cineva nu poate muri, se roagă lui Dumnezeu 9 femei, dar nu ca să moară, ci, de are zîle, să trăiască. Se roagă ca să nu se chinuie omu care-i aproape de moarte" (De la Ana Andreicuţ, 70 ani, 1974, Oarţa de Sus).
Testamentul este, uneori, scris, mai adeseori verbal: "se lasă cu limbă de moarte" şi aceste ultime dorinţe trebuie îndeplinite întocmai, atât din respect pentru cel mort, cât şi de teama urmărilor nefaste pe care le-ar putea avea neîndeplinirea lor.

Pregătirea mortului

Îndată după moarte urmează o serie de acte cu caracter social. Moartea este anunţată nu numai neamurilor şi vecinilor, ci întregii colectivităţi prin moduri tradiţionale. Astfel, este anunţat fătul,care trage clopotele într-un anumit fel: "ca semn că e mort în sat, se merge la făt şi se trage clopotu înt-un anumit fel şi tăt satu ştie că e mort în sat" (De la Reghina Blidar, 65 ani, 1974, Odeşti); membrii familiei pun steag negru în stâlpul de la poartă, toţi membrii familiei şi neamurile

---

Am un ciung Pe cât lumea de lung.
(Drumul)

apropiate îşi leagă pe braţ o bucată de pânză neagră, se schimbă în veştminte de culoare închisă, pe cât posibil de culoare neagră; bărbaţii umblă nebărbieriţi, iar femeile umblă cu părul despletit pe spate. Acestea sunt totodată şi icoane ale jelirii mortului.
Imediat după moarte se face "scăldarea mortului", numai pe faţă, cu un "folt", adică o bucată de pânză curată. Apa în care se spală mortul se aruncă într-un loc ferit, cu vas cu tot, "ca să nu calce nime-n ea" (De la Florica Mureşan, 71 ani, 1981, Oarţa de Sus). Practica este frecventă şi în cadrul altor obiceiuri, apa având rol de purificare magică. Pe bună dreptate observa Constantin Brăiloiu că "în orice rămăşiţe pământeşti, omeneşti, stă la pândă un inamic viclean şi sângeros, pe care omul îşi dă osteneala să-l îndepărteze, să-l dezarmeze şi să-l potolească. Este îndepărtat dacă îl ajută să ajungă teafăr la locuinţa supremă. Este dezarmat dacă se purifică de tot ceea ce l-a atins, ceea ce îi aparţine" (Constantin Brăiloiu, "Despre o baladă românească (Mioriţa)", În "Elogiu folclorului românesc", E.P.L., Bucureşti, 1969, p. 365).
Se execută apoi o serie de acte de curăţenie în vederea trecerii în noua stare.
Mortul este bărbiert, i se taie unghiile şi este îmbrăcat în haine de sărbătoare.
Îmbrăcarea mortului cu cele mai bune haine pe care le are, are un caracter social, întrucât astfel se face dovada afecţiunii celor rămaşi în viaţă, în ochii colectivităţii săteşti.
Pentru a înlesni trecerea mortului la locuinţa "de veci" au loc o serie de practici, cum ar fi aşezarea "sub copârşeu a unui vas cu apă, i se pune un colac de grâu şi un ban pe piept şi o lumânare aprinsă" (De la Ana Ardelean, 77 ani, 1981, Oarţa de Sus); "la mort i se pune în mână un coc de grâu şi un ban, iar pe piept i se pune o lumină de ceară care e cât mortul de lungă şi se face colac pe pieptul mortului" (De la Ruxandra Dumitraş, 48 ani, 1973, Gârdani).
În mâna mortului se mai pune, în unele sate (Sălsig, Gârdani), o cruciuliţă de ceară, care să-l ferească pe mort de duhurile rele.
Odaia în care se află mortul este gătită în mod special: se întorc oglinzile, se pun icoane pe pereţi pentru a-i apăra pe cei vii de contagiunea morţii, preotul face "feştanie" pentru protejarea locuinţei şi a celor care se adăpostesc în ea
Legat de momentele pregătitoare înmormântării, săparea gropii are un caracter ritualic. "Gropaşii" iau măsura mortului cu un băţ, iar săpatul gropii trebuia să dureze trei zile (De la Ana Ardelean, 77 ani, 1981, Oarţa de Sus); în unele sate (Ariniş, Tămăşeşti, Rodina, Băseşti), durează mai puţin: "la noi se sapă groapa în două zîle. În zîua întâi nu-i slobod s-o gheţi, numa în a doua. De-o gheţi înt-o zî, se bagă-n ié necuratu" (De la Maria Pop, 67 ani, 1974, Ariniş).
Câtă vreme se afla mortul în casă constituia prilejul efectuării unor "vrăjuri". Astfel, se lua aluat şi se făceau câţiva colaci pe gura mortului şi, după ce erau copţi, îi aruncau în gura podului să se usuce. Se zdrobeau şi se dădeau la alte femei să le dea bărbaţilor în mâncare pentru "a-i feri de alte femei" (De la Rozalia Tămăşan, 53 ani, 1981, Oarţa de Sus).
Astăzi nu se mai crede în puterea unor astfel de vrăji, acestea fiind, cum ne spunea cineva, "ţicli flichi", adică nimicuri.

Priveghiul

Odată terminate practicile de pregătire a mortului, în prima seară, la casa respectivă, se desfăşoară priveghiul.
Mortul nu trebuie lăsat singur în casă ca să nu vină "duhurile rele", care pot pune stăpânire pe sufletul lui. Astfel pisicile erau scoase din odaia în care se afla mortul ca nu cumva "să-l înceapă de nas şi de urechi" (De la Treje Mureşan, 69 ani, 1981, Oarţa de Sus).
"Adevărata origină a priveghiului însă - spune Simion Fl. Marian - cred că trebuie căutată parte în timpurile cele mai îndepărtate şi mai întunecate ale antichităţii, parte în legenda bogomilică care ne spune că diavolul sub pretextul că corpul omenesc ar fi proprietatea sa, ar voi ca numaidecât să puie mâna pe dânsul" (Simion Florea Marian, "Înmormântarea la români", Editura Academiei Române, Bucureşti, 1892, p. 193).
Practica priveghiului are şi alte scopuri şi anume: a veni în sprijinul familiei îndurerate şi obosite de munca unei zile pline de muncile pregătitoare ale înmormântării, nevoia de odihnă peste noapte şi altele.
De aceea la casa mortului se adună mai multă lume, rude, prieteni, chiar din alte sate. Se crede că sufletul mortului vede şi aude tot ce se petrece în jurul său.

Banu -
La ban trage.

Colecţia AUGUSTIN MICU, Cicârlău, 2002

Ioană şi cu Gavrilă,
Augustin şi cu Mărie,
Gavrilă cu soţia -
Mai mult nu mi-ţ mai vedea.

Parască cu Lucreţa,
Ruzale şi Maria,
Gheorghe, Samfire, Valentin -
Cu voi n-oi mai fi nicicând.

Altu nu vă voi striga,
Nici pe aici nu mi-ţ vedea,
Dar vă rugaţi lui Dumnezeu
Şi pentru sufletul meu.

Veniţi, veri şi verişoare,
Cu nepoţi şi cu nepoate,
Daţi-mi toţi cu un cuvânt
Iertare la despărţit.

Veniţi cuscrii mei iubiţi,
Mai veniţi o dată aici,
Pân' la cuscru vost' bătrân
Ce optzeci şi nouă ani o plinit.

De azi, mai mult noi niciodată
N-om petrece laolaltă,
Dar în plâns şi lăcrămare
Daţi-m cu toţii iertare.

La pretini, vecini, vecine,
Vă doresc numai tot bine,
Pe la voi mai mult n-oi mere
C-am rămas fără putere;

Mai mult nu vă voi sfătui,
Din bătrâni n-oi mai vorbi
Că de aicea îmi fac mutare,
Mă duc azi spre îngropare.

Dar ziceţi toţi din inimioară
Să-m fie ţărna uşoară,
Pentru mine vă rugaţi,
Uitării să nu mă daţi.

La înmormântarea lui Onuţ Pop,
în 24 Ianuar 1959.

1344

Epitaful lui
STAN ION PĂTRAŞ

Cernea(F.T.112-115). Epitaful are 36 de strofe de 4 sau 6 versuri.

Mă ascultaţi oameni buni
Ce v-oi spune nu-s minciuni
Eu de copil greu am tras
Orfan de tată-am rămas

De la patrusprece ani
Trebuia să-mi câştig bani
Şi am lucrat la pădure
Cu ţapin şi cu secure

De pe acolo am venit
Lui Dumnezeu am mulțumit
Că am scăpat cu viață
Și am venit iară acasă.

De lucru m-am apucat
Și să fiu plăcut la sat
Vai săraca lumea mea
Puțin bine am avut în ea
Casă de brad ne-am făcut
C-am gândit c-oi trăi mult

Doi ani dacă mai trăiam
Multe lucruri mai făceam
Dar grea boală m-a lovit
Sângele mi s-a topit

Dragile fetele mele
Voi mă cântați mai cu jele
Că voi astăzi a-i pierdut
Un tată ce l-ați avut

Of, dragă soția mé
Greu rămâi tu de mine,
Nu mult timp ce s-a mâna,
Vei veni pe urma mea.

Nepoților mei cei dragi
Vă siliți să învățați
Pe moșu nu-l așteptați

Hăi, tu, soră, și tu, frate,
Voi trăiți pe mai departe
Și veniți din când în când
Pe uliță tot plângând

Vă uitați la casa mé
Cum a rămas de mine.
Veniți, gineri, amândoi
Să mă despărțesc de voi
Că voi astăzi a-i pierdut
Un socru ce l-ați avut

Și voi doi șogori dragi
Pe ai mei să-i învățați
Și să fie cu omenie
După cum mi-a plăcut mie.

Dragilor vecini și vecine
Eu acum vă las cu bine
Că mai mult nu mi-ț vedea
Batăr cât mi-ț căuta

Cât pe lume am trăit
Rău la nime n-am dorit
Dar bine cât am putut
Ori și cine mi-a cerut

Dragii mei, neamurile toate,
De aici și din alte sate
Veniți cu toți să vorbim
Că pe veci ne despărțim.

Când vin la priveghi, unele femei aduc lumânări ca să le aprindă la mort, să li se ierte păcatele. La intrarea în casă rostesc: "Dumnezeu să-l ierte și să-l hodinească", la care se răspunde de către cei din casă "ierte-l Dumnezeu". Cei sosiți în priveghi sunt serviți, după datină, cu băutură și coptături.
Esențial în cadrul priveghiului rămâne străduința celor prezenți de a nu adormi. Astfel, în cadrul priveghiului, se joacă diverse jocuri, improvizează ad-hoc anumite ocupații. Jocurile de priveghi nu se mai practică în Oarța de Sus, cei chestionați nu-și amintesc nici că s-ar fi practicat, dovadă că acestea au dispărut cu mult timp în urmă, dar au existat, cu siguranță, de vreme ce, cu ocazia altei cercetări în zonă, la Băseşti și la Ariniș, am depistat jocurile "motroașca" și "craiul". În general se povestește, se joacă, în unele locuri, cărți, bâza sau musca.
Motroașca. Este cel mai interesant joc de priveghi. El a intrat și în expresii uzuale; se poate auzi: "ca o motroașcă", "ce faci, tu motroașcă?" (atunci când o fetiță are hainele prea lungi și sunt înodate să le poată purta). Feciori, fete, bărbați mai tineri, femei, formează un cerc în picioare cu fața spre interior, având umerii lipiți unul de altul. Unul dintre ei trece în mijlocul cercului. Cei ce formează cercul poartă pe la spate un ștergar înodat la un capăt. Cel din cerc trebuie să pună mâna pe cel la care crede că se află motroașca, zicând: "aici!". În caz că nu ghicește, cel care are motroașca îl lovește cu ea pe spinare, apoi o trece pe la spate și o dă altora. Dacă ghicește unde este motroașca, cel prins trece în locul lui și jocul continuă. (De la Vasile Pop, 48 ani, 1973, Băseşti).
Craiul. Pe colțul mesei, jucătorii își pun mâinile una peste alta, în așa fel ca să nu urmeze mâna aceluiași una după alta. Un participant trage câte o mână afară, de jos în sus, numărând. Când a ajuns la nouă, reține mâna, iar cel în cauză strigă: "Craiul!". Atunci conducătorul jocului îl întreabă: "Pe ce stai?". Acesta răspunde: "Pe ce-mi dai!". Acum conducătorul îi dă o sarcină, care să-i amuze cât mai mult pe cei prezenți: să sărute mâna mortului, să-i aprindă acestuia o lumânare, să sărute zarul de la ușă zicând: "îmi sărut drăguța", să dezlege șireturile cuiva și să le lege la loc zicând: "îmi încalț stăpânul" etc. După aceasta se așează mâinile pe masă și se caută alt crai, craiul de dinainte devenind coducătorul jocului, care, astfel, continuă (De la Ana Sabău, 79 ani, 1973, Ariniș).
Bâza sau Musca. Un jucător își bagă o mână subțioară, cealaltă, cu palma deschisă, în afară și strânge bine cotul pe ea. Alți doi jucători îl țin ca să nu vadă. În jurul lui, restul participanților mimează că-l lovesc cu palma într-a lui și zic "bâzzzzz". Unul din jucători îl izbește destul de tare cu palma. Cei doi care îl țin întreabă: "care-i musca?", el trebuind să ghicească pe cel care l-a lovit. Dacă ghicește, acesta trece în locul lui, dacă nu, mai stă. La bâză nu se angajează oricine, cei mai firavi n-au ce căuta acolo că riscă "să nu-i hie a bună la pântece" (De la Ana Sabău, 79 ani, 1973, Ariniș).

Prohodul (Petrecania)
Când suita de practici și operații pregătitoare ale mortului s-au isprăvit, se adună lumea la prohod, a treia zi, anunțată de sunetul clopotelor. De cu bună vreme, popa, însoțit de cantor și făt, vine la casa mortului pentru a pregăti prohodul. Semnul de începere al oficierii slujbelor este "feștania", care constă din aplicarea semnului crucii pe pereții casei dinăuntru, în anumite puncte, cu ajutorul unei lumânări, timp în care se citește o scurtă slujbă.
Scoaterea mortului din casă nu se face la întâmplare, ci se respectă cu severitate anumite reguli.: "dacă-i femeie, o scoate bărbatu, dacă îi bărbat îl scoate fecioru sau ginerele" (De la Maria Andreicuț, 49 ani, 1973, Gârdani).
În cadrul acestui moment demne de menționat sunt ritualurile de scoatere a mortului afară, în curte sau șură, și unele practici de uitare a mortului.
Când se iese cu mortul din casă, "ai căsii" se ută prin sită ca să nu se mai întoarcă în chip de strigoi (Ana Ardelean, 77 ani, 1981, Oarța de Sus); "când ies cu el din casă dau sîta la ai casei să se uite prin sîtă să nu se teamă de mort și să-l uite" (De la Maria Pop, 67 ani, 1973, Ariniș); i se tăia un "smoc" de păr din cap și o bucată din pânza cu care era învelit ca să se afume să nu le fie teamă (De la Treje Mureșan, 69 ani, 1981, Oarța de Sus).
În momentul părăsirii încăperii de către mort, unul dintre membrii familiei ia vasul

---

La cap - zdup,
La fund - huzdup
Și la mijloc - hiți-n-piți.
(Furnica)

Colecția AUGUSTIN MICU, Tăuții Măgherăuș, 1998.
De la Ana Nicoară, 67 ani.

cu apă ce a stat sub sicriu, îl sparge, apoi închide uşa de trei ori ca să nu revină mortul (Florica Mureşan, 71 ani, 1981, Oarța de Sus).
Aceste ritualuri de scoatere a mortului din casă şi ducerea la groapă erau însoțite de plata celor ce duceau sicriul (copârşeul), cu colaci şi zadii negre, astăzi dându-se prosoape din prăvălie; "la noi când scoți mortu din casă îi aşe obiceiul că la care îl scoate de cap i se dă o găină şi un coc; găina îl ajută pe om, când trece prin foc, spuneau bătrânii că îl apără de foc cu aripile; şi care-l scoate de picioare i se dă iară un coc şi o cană. Cocul îi trebe de merinde, pe drum, pe ceea lume, cu cana are omu pe ceea lume cu ce să beie apă" (De la Ruxandra Dumitraş, 48 ani, 1973, Gârdani). Simion Florea Marian arăta şi el că la prohod se dădeau găini peste mort: "se crede că se duce pe cealaltă lume înaintea sufletului şi scormonind printre buruieni şi spini, îi face loc şi cărare ca să aibă pe unde merge" (S. Fl. Marian, op. cit., p. 296).
În curte (rar, pe timp de iarnă, în şură sau încăperi mai mari) mortul este aşezat pe un stativ de lemn. Este adusă întreaga recuzită necesară efectuării slujbei religioase. Ceremonialul de înmormântare capătă mai multe valențe în privința complexității când decedatul este un tânăr neînsurat, sau o fată.
La Oarța de Sus se mai păstrează ceremonialul "înmormântării nuntă"; astfel, când moare o fată, aceasta este îmbrăcată mireasă, cu "faitior" şi rochie albă. Pe sicriu se pun coroane, iar la capul sicriului stau doi vilfei cu "palțauă", "mărgelele de ruzal" şi zadii negre. Pe lângă sicriu merg părinții, frații, feciori care duc coroanele, şi fete. Cu mult timp în urmă se obişnuia să se ceară (cererea în căsătorie) şi mireasa (Ana Tămăşan, 80 ani, 1974, Oarța de Sus); "când moare o fată, o îmbracă cu faitior şi cu viganău lung până în pământ şi peste copârşeu se pune alt faitior lung, brodat, iar pe sub faitior se pune pânză brodată. Pe copârşeu se pun coroane, la capu copârşeului stau doi vilfei cu palțauă şi cu mărgele de ruzal şi zadii negre. Apoi stau nănaşii, îmbrăcați în haine negre, cu lumini aprinse. Părinții, frații şi surorile stau acolo lângă copârşeu. După ce se scoate în prag, se cere mireasa şi se cântă cu ceatăra. După ce vin de la groapă, din nou se cântă cu ceatăra şi feciorii şi fetele joacă un danț" (De la Maria Băbțan, 63 ani, Ciuta).
Această viziune a morții este generalizată în folclorul românesc şi al mai multor popoare. Cercetătorii au convenit în mare măsură că la baza "Mioriței" nu stă altceva decât simularea unei căsătorii: "căsătoria simulată convinge sufletele nepotolite că actul principal al carierei lor pământeşti s-a desăvârşit în realitate şi că nimic nu-i mai cheamă de acum înainte printre cei vii ca să aibă şi el nunta sa" (Ovidiu Bârlea, "Cântecele rituale funebre din ținutul Pădurenilor (Hunedoara)", în "Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", 1968-1970, Cluj, 1971, p. 366).
La sfârşitul ceremoniei religioase, se succed alte practici rituale, legate de plecarea mortului. Acum se dau darurile peste sicriu: colaci, găini, ştergări, zadii etc. De obicei se dau găini pentru gropari şi pentru cel care face sicriul, colaci şi zadii pentru meşterul care a făcut crucea, pentru cel care duce crucea, iar colăceii - pentru copii.
Acest moment prilejuieşte săvârşirea unor practici de apărare a membrilor familiei împotriva revenirii mortului sub formă de strigoi, ducând astfel şi norcul casei: "când duci străițile la copârşeu, iei un colac şi-l arunci în gura podului, că, "de-a fost mortu cu noroc, să nu ducă norocu de la casă" (De la Florica Mureşan, 71 ani, 1981).
Momentul încheierii slujbei religioase înseamnează începutul luării iertăciunilor, unde sunt trecuți în ordine: soția/soțul, părinții, frații, surorile, unchii şi mătuşile, verişori şi verişoare, cuscri, cumnați, vecini, prieteni.
După ce mortul îşi ia rămas bun de la cei apropiați, prin intermediul preotului, diecii cântă verşul la mort. Ovidiu Bârlea observa că acestea "reprezintă o oglindire a preceptelor biblice, insistându-se îndeosebi asupra nimicniciei vieții omeneşti, un fel de predică funebră versificată şi cântată. Aceste verşuri au fost create pentru a populariza mai uşor învățăturile bisericii, probabil şi pentru a face concurență cântecelor rituale cu conținut profan şi păgân, în vederea izgonirii acestora tocmai cum s-a încercat izgonirea colindelor prin cântecele de stea" (C. Brăiloiu, op. cit. p. 366). Între verşurile cele mai răspândite în cadrul ținutului Codru se includ "Verşul lui Lazăr", urmat de "Verşul lui Adam", despre care Ovidiu Bârlea spunea că "este deopotrivă cântec de stea şi verş la mort" (Ovidiu Bârlea, op. cit., p. 367). Există tendința ca peste versurile de origine cărturărească să se suprapună versuri

Mulți prieteni am avut eu
Să-i trăiască Dumnezeu,
Iată, timpul a venit
Şi de voi m-am despărțit

Şi care m-ați căutat
Când am fost bolnav pe pat
Dumnezeu vă răsplătească
Fapta voastră prietenească.
Că voi astăzi ați pierdut
Prieten bun ce l-ați avut.

Voi, femei, vă doresc bine,
Tinere şi mai bătrâne,
Când m-or scoate din ocol
Vă strângeți cu mare dor

Înainte vă înşirați
Şi pe mine mă cântați,
Din sălaş v-oi mulțămi
Cu toți sfinții îngerii.

Cred că bine v-am dorit
Pe lume cât am trăit
Şi voi astăzi ați pierdut
Un creator ce ați avut,
Trăiască-vă mâinile
Ce lucrați cu cergile.

Vouă, meşterii din sat,
Care diplomă v-am dat
Să lucrați cu omenie
După cum mi-a plăcut mie.

Voi consilieri de la sat
Din cooperații şi de sfat
Cari cu voi am petrecut
Şi şedințe am făcut

Douăzeci şi cinci de ai
În şedinți îmi petreceai
Şi eu mult am căutat
Să fac tot bine la sat.

Voi, consiliu de la Bancă
Dumnezeu bine vă vadă,
Să dați bani la cei lipsiți
Să se folosea' la rând.
Dintre voi am dispărut,
Eu cred că tot bine am vrut

Preeşdintele Băncii
Grigore Pogocioai(i)
Mult cu mine ai glumit
Până pe lume am trăit
Peste zece ai de-amu
Şi tu mi-i urma drumu.

În Consiliu la C.A.P.-eu
Zece ani am fost şi eu.
Preşedintele Ciorbu
Preşedinte-i şi amu,

Banu - la ban trage
Şi păduchele la păduche.

Colecția NICOLAE SCHEIANU, Baia Mare, 2002

Să-i ajute Dumnezeu
Să facă bine, nu rău.

Măi Grigore, tu birău,
Tare mult te-am iubit eu,
Căești cam iute de fire,
Parcă mi-ai sămânat mie,
Ș-am fost iute mânios
Dar pe loc iute m-am întors.
Bucuros să fii pe trai
După doi copii ce-i ai.

De la șefu de post Cionca
Fie(-i) dragă viața
Că-i om cu omenie
Duopă cum îmi place mie
Și la toți de împreună
Vă zic sănătate bună.

Voi senat bisericesc
A-i vrut să-mi împlinesc
Să facem lucrare bună
Cu preotu deompreună

De acum faceți cum veți sti
Că eu între voi n-oi fi,
Dumnezeu,vă dăie bine
Să faceți și fără mine.

Voi, dieci ai mei cei dragi
Versu frumos să-l cântați
Ca să știe lumea-n sat
Că Pătraș a răpăusat.

Părinte drag și iubit
Iată acum te-am părăsit
Și vă las cu voie bună
Cu doamna deonpreună,
Dumnezeu vă bucure
De întreaga familie.

Cred că va fi multă lume
Care vor veni la mine
Și cu toți m-or căuta,
Pe mine nu m-or afla.

Cu mulți am stat de-a vorbi
Peste douăzeci de mii,
La toți le-a plăcut de mine,
I-am primit pe toți cu bine.

Vai săraca lumea mea
Jele-mi pare după ia.
Măi Toaderu Ilenii
Tu cu o boală nu cu tri
Eu cu tri boli ce-am avut
N-a fost modru de trăit.

Vă dau ultimul salut
Că eu în pământ mă duc
Și ultima salutare
De la mic până la mare
Și să cânte muzica,
Cu atât m-oi mângâia.

improvizate, create ad-hoc de către dieci cu ocazia înmormântării, având scopul de a impresiona pe cei veniți să-l petreacă pe mort și de a stoarce lacrimi de la membrii failiei decedatului. Tendința generală a acestor verșuri este de a omagia pe cel dispărut, punându-i-se în evidență calitățile morale, alteori mergându-se până la reproducerea amănunțită a biografiei mortului.
Producțiile acestor verșuri sunt versificări modeste, în stil popular, cu rime căutate, în care se înglobează elemente religioase, având uneori scăpărări de poezie limpede și care presară pe alocuri tropi și figuri de stil reușite, sau imagini poetice bine realizate:

Cum să nu fiu veștejit
De răul ce-am suferit
Acum un an și ceva,
Tristă a fost viața mea.
Miercuri pe la-amiaza mare
Veni moartea cu glas tare
Trimisă de Dumnezeu
Că știa că sufăr greu.
Moartea-i tare nemiloasă
Și mulți copii orfani lasă.
Dorel, rămâi fără tată,
Parcă ai căzut din piatră
Și ori pe ce drum te-i duce
Nu mai găsești tată dulce.

Alteori, sunt o reluare în versuri a iertăciunilor luate de preot:

"Azi, când plec pe-al morții drum,
Vreu să-mi ieu un rămas bun
Ca și orice om când pleacă
Din lumea asta zbuciumată.
Rămas bun, a mea soție
Azi mă duc în veșnicie"

(De la Vasile Rob, 54 ani, 1974, Oarța de Jos).

Nu rareori, diecii strecoară, mânați de necesitățile de adaptare a verșului la viața celui dispărut, fragmente din orațiile de nuntă:

"O, mireasă, ai uitat,
Ziua bună n-ai luat
De la pomu înflorit,
De la dulcii tăi părinți,
De la păru cel cu pere,
De la veri și de la vere..."

(De la Vasile Rob, 54 ani, 1974, Oarța de Jos).

Sentimentele de tristețe și durere față de cel dispărut se exprimă prin bocete, "cântări la mort", sau "cântare a mortului", acestea fiind de o mare varietate și înaltă valoare artistică. Practica bocitului începe imediat după moarte și încetează abia după plecarea de la groapă. Există anumite momente în care bocitul este mai intens: imediat când moare, când se trag clopotele, când mortul e scos în curte și când se pleacă spre groapă. În Oarța de Sus nu am întâlnit cazuri de bocitoare de profesie. Conținutul bocetelor nu prezintă deosebiri esențiale în întreg ținutul Codrului. În structura lor cuprind invocații către cel plecat, chemarea lui înapoi între cei vii, reîntoarcerea la tot ceea ce a lăsat. Varietatea tipologică a bocetului este cea tradițională: la fată, la tată, la mamă, la frate, la soră, unchi, la fecior...
Foarte frecvent cântările la mort cuprin invocații către cel plecat, chemarea lui înapoi între cei vii, la vatra gospodăriei lui, la tot ce a lăsat:

Cât îi omu de bătrân
N-ar merge pe-aiesta drum.
D-apoi tu ești tinerel
Și cu greu te duci pe el.
Țucu-te, feciorul meu,
Cum ți-ai lăsat pruncii tăi,
Ți i-ai lăsat mititei
La umbruța spinilor
Pe mâna străinilor.
Pot în lume tăt umbla,
Tată dulce n-or afla.

sau

Țucu-te, omucu meu,
Ie scoală-te de-acolé
Că te-or duré spatele
Că nu-i pat cu perini multe
Că-s șase scânduri cusute;
Că nu-i pat împerinat
Că-s șase scânduri de brad;
Și te scoală într-un cot,
Te uită peste norod
Că-i vedé nuia pălită
Și soția năcăjită,
Că-i vedé pomii uscați
Și copiii supărați.
Haida, dragă, până-n prag,
Să ne despărțim cu drag.

(De la Victoria Găț, 52 ani, 1974, Odești).

Interesante sunt în zona Codru cântările în care lamentațiile sunt proiectate spre unele elemente ale naturii. Mortul apare, prin urmare, smuls dintre cei vii de către natură:

Motrocoasa- flocoasa
Trage țibirigu de pe zgăuaie,
Fură pe roșia
Și fuge pe neagra-n sus.

(Pisica, trage capacul de pe oală, fură carnea și fuge pe horn în sus)

Bucură-te, temeteu,
Că-ți aducem copârșeu.
Copârșeu îi din iagă -
În el mămuca cea dragă.
Temeteu cu iarbă sură
Multă jele-n tine cură,
Temeteu cu iarbă verde
Multă jele-n tine șede.
Bucură-te, temeteu
Că-ț aducem copârșeu:
Nu ț-aducem să-nflorească,
Ț-aducem să putrezească.

(De la Maria Druță, 39 ani, 1974, Oarța de Sus).

Bocetele sunt, adesea, documente etnografice, cum de altfel s-a remarcat în studiile de specialitate. Mortul este invocat în îmbrăcămintea tradițională:

- Mămucă, unde te duci
Cu zadiile cele lungi?
- Merg la asfințit de soare
Cu cizmele în picioare.
- Țucu-te, drumar gătat,
Numa sîngur dintr-un sat,
Cu merinde puținé -
Nu-i vini până-i lumé;
Noi vinim și te-om petrece
Până la căsuța rece.

(De la Maria Druță, 39 ani, 1974, Oarța de Sus).

Durerea lăsată în urma mortului este redată adesea prin frumoase imagini poetice:

În casă nu ne-om băga,
Numa la fereastră-om sta.
Pune-ți o zîucă-aleasă
Pe când să te-așteptăm acasă:
Drumu ți l-om șindili
Cu șindilă de ce lată
Să mai vii batăr o dată,
Cu șindilă de ce mică
Ca să vii pe duminică.

(De la Maria Druță, 39 ani, 1974, Oarța de Sus).

Cum am putut observa, afecțiunea pentru cel dispărut, redată adesea facultativ, imprimă bocetului un plus de valențe artistice. Finalurile, uneori, constituie un elogiu adus hărniciei celui dispărut:

Lasă-ți mânurile-acasă
Că-i păcat să putrezească;
Și le lasă pe cuptor
Să ne hie de-ajutor.

(De la Maria Druță, 39 ani, 1974, Oarța de Sus).

Cântecul de înstrăinare își face o prezență vizibilă în bocetul din Codru. Această specie fiind foarte productivă, îl întâlnim și în alte producții folclorice (colindă, baladă, bocet):

Că-i vedé crangă uscată
Și pe mine supărată,
Că-i vedé crangă pălită
Și pe mine năcăjită.

(De la Floare Coman, 65 ani, 1974, Stremț).

Bocetele la fată accentuează tristețea mamei, surprinsă de moartea fetei înainte ca aceasta să-și viseze nunta. Mesajul și nota de tristețe se axează pe cultul opozițional căsătorie-moarte, pe substituirea elementelor etnografice ale nunții cu cele ale înmormântării:

"Țucu-te, floare-nflorită,
Unde ești arăduită?
În grădina cu bujorii,
Ori la danț cu feciorii,
În grădina cu cepile,
Ori la danț cu fetile?"

(De la Floare Rus, 72 ani, 1974, Oarța de Sus)

sau

"Că io, dragă, m-am gândit
Că tu, dragă, ti-i mărita.
Da-n loc de vilfei cu prime
Praporile-s lângă tine
Și-n loc de muzică multă
Clopotile azi te cântă
Și-n loc de patru nănași
Lângă tine stau gropași"
Și te-or duce-n casă rece
Fără uși, fără ferești
Ca pe noi să nu ne vezi.

(De la Florica Bota, 29 ani, Orțița, 1974).

Substituirea acestor elemente etnografice dovedește că bocetul narează o moarte-nuntă, frecvent și în alte zone ale Transilvaniei, în Maramureș și în nordul Moldovei. Prin extensie, e întrebuințat și în afara prilejului funebru, cum just observa Ovidiu Bârlea: "Mamele-și boceau flăcăii la plecarea acestora în armată; cântecul miresei la plecarea acesteia din casă este un bocet. Dar faptul cel mai semnificativ pentru tonalitatea acestei specii este obiceiul femeilor din unele părți - ca și în opdurime - de a boci atunci când au dat de un mare necaz, atunci când sunt cuprinse de o tristețe neobișnuită". (Ovidiu Bârlea, "Cântece rituale funebre", op. cit., p.363).
Această lărgire a întrebuințării bocetului poate fi explicată parțial în cazul bocetului de plecare la război, pe care îl atestă zona noastră. Practica lamentării în momente

Bătrânețea
Nu vine singură.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicârlău, 2002

*****

Ascoltatemi, brava gente mia,
Cio che vi diro non sono bugia:
Da picolo facile non mi é stato
Orfano di padre sono restato.

Gia dai miei quattordici anni
Dovevo guadagnarmi danari
Cisi nella foresta ho lavorato
Con l'accetta e con l'uncino.

Cinque annia alla naja sono stato,
Problemi gravi mi hanno provato,
Un anno in guerra l'ho passato
Tanta amarezza io ho provato.

Da laggiu sono tornato,
Il Signore Iddio ho rigraziato
Che mi sono salvato la vita
E sono tornato a casa mia.

Al lavoro mi sono dedicato
Per essere amato nel villaggio
Ahi, questa povera vita mia,
Ben poca fortuna c'ho avuto.
Di legno d'abete mi son fatto la casa
Poiché ho creduto che vivr" a lungo.

Se due anni ancora fossi vissuto
Molte altre cose avrei compiuto,
Ma un brutto male mi ha colpito
Il sangue come acqua mi s'é fatto.

Oh le mie care figliole,
Voi piangetemi con maggior lutto
Poiché voi oggi avete perduto
Il buon padre che avete avuto.

Ohimé, cara moglie mia,
Male ora tu rimani senza di me,
Non molto tempo trascorrera,
Che sui miei passi te ne verai.

O nipoti nipoti miei cari,
Datevi da fare a studiare,
Il nonno piu non l'aspettate.

O tu, sorella, e tu, fratello mio,
Che abitate un po' piu lontano
E che venite di tanto in tanto
Per il viottolo sempre piangendo.

Guardate ora la casa mia
Com'é rimasta di me priva:
Venite entrambi, o generi miei,
Perché da voi mi devo separare
Poiché voi oggi avete perduto
Il bravo suocero che avete avuto.

E voi, miei due cari cognati,
Che ai miei poi gli insegniate

Che abbiano buona reputazione
Come a me sempre é piaciuto.

Miei cari vicini e vicine mie
Ora io vi lascio, statemi bene,
Piu a lungo non mi vedrete
Per quanto mi vorrete cercare.

Finché al mondo ho vissuto
Il male a nessuno ho augurato
Il bene invece per quanto ho potuto
A chiunque me l'abbia chiesto.

Cari miei, famiglia mia tutta,
Di Săpânța e di altri villaggi,
Tutti insieme venite e parliamo
Poiché per sempre ci separiamo.

Molti amici ho avuto io
Che li tenga in vita Iddio,
Ecco ch'é giunta l'ultima ora
E da voi mi sono separato:

E voi che mi avete visitato
Quando ero a letto ammalato
Il Signore Iddio vi ricompensi
Per il vostro gesto affettuoso.
Cosi voi oggi avete perduto
L'amico vero che avete avuto.

A voi donne, auguro ogni bene
Alle giovani e alle piu anziane,
Quando dall'aia mi prenderanno
Radunatevi tutte con gran rimpianto.

Avanti in fila disponetevi
Il lamento funebre cantatemi,
Dal sepolcro vi ringrazier"
Insieme con tutti i santi angeli.

Penso che il bene vi ho augurato
Finché al mondo ho campato
E voi oggi avete perduto
Un artista che avete avuto,
Lunga vita alle vostre mani
A voi che alle coperte lavorate.

E poi voi, falegnami del villaggio,
Voi, ai quali ho dato un diploma,
Che lavoriate con ogni scrupolo
Come a me sempre é piaciuto.

E voi, consiglieri presso il villaggio
Delle cooperative e del municipio
Con voi ho passato il mio tempo
E quante riunioni mi sono fatte.

Di anni ormai ben venticinque
Il riunioni me li sono pasati
E in tutti i modi io ho cercato
Di fare il meglio per il villaggio.

---

de singurătate şi tristeţe a putut determina, probabil, adaptarea unui cântec de război la bocet, deoarece bocirea nu este legată absolut numai de înhumare. Şi la înmormântare, constată Brăiloiu, "bocirea de pomenire rămâne un act ritual şi public începe opt dimineţi după înmormântare" (C. Brăiloiu, "Despre bocetul de la Drăguş", op. cit., p. 283).

Cântecul de război narează în principal un strigăt împotriva a ceea ce a declanşat războiul, asociat cu un blestem. Iar blestemul, după cum se ştie, este foarte bine reprezentat în folclorul nostru şi cunoaşte accente deosebite în zona Codru şi Maramureş:

Înălţate Împărate,
Pune pace, nu te bate
Cu cătane ne-nvăţate
Nu te-or bate taberile
Că te-or bate lacrimile,
Lacrimile maicilor,
Suspinul mândruţelor
De doru feciorilor.

(De la Vasile Tămăşan, 61 ani, 1974, Oarţa de Sus).

Bocetele de recrutare, arată Ovidiu Bârlea, datează foarte probabil din perioada feudală când recrutarea la oaste se făcea în chip silnic prin prinderea cu arcanul ori prin alte mijloace, iar serviciul sub arme era deosebit de lung - uneori până la bătrâneţe, de multe ori recrutul murind în acest răstimp. Ca atare, plecarea la oaste echivala cu o plecare în lumea celor ce nu se mai întorc niciodată, întocmai ca şi morţii. Aceasta explică durerea adâncă a mamelor şi flăcăilor recrutaţi şi folosirea bocetului pentru a-şi exprima deznădejdea pricinuită de despărţire, presimţită ca fiind pentru totdeauna (Ovidiu Bârlea, "Bocete şi versuri funebre din ţinutul Pădurenilor (Hunedoara)", în Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei, 1971-1974, Cluj, 1973, p. 524):

Uscă, Doamne, ce-i usca,
Uscă hirul părului
Şi condeiul neamţului,
Să nu poată neamţu scrie
Feciorii la cătunie:
S-o scris cărţi în tăte părţi,
S-o scris cărţi încornurate
La birăii de pe sate
S-aleagă boii cei graşi
Şi ficiorii cei cinaşi,
S-aleagă brazii din munte
Şi ficiorii cei de frunte.

(De la Vasile Tămăşan, 61 ani, 1974, Oarţa de Sus).

Foarte frecvent apare bocetul la fată, care narează tristeţea acesteia la despărţirea ei de universul copilăriei, de fetele şi feciorii din sat. Bocetul reproduce oraţia iertăciunilor, iar finalul cere ca fata să fie înmormântată în mod tradiţional şi să fie însoţită şi bocită de către fetele şi feciorii din sat. Adesea apare moarta îmbrăcată în haină de mireasă, ceea ce se întâlneşte mai rar în nordul Moldovei sau Muntenia:

În această lume mare
Fost-am şi io mândră floare,
Floare fui, floare trecui,
Parte de lume n-avui.
Des boala m-o apucat,
Trupşorul mi l-o uscat
Şi mi-a rupt firul vieţii
Şi m-o făcut pradă morţii.
N-avui parte, nici dulceaţă,
Noroc bun, de-a mé viaţă.
Rămâi, lume, cu mult bine
Că astăzi mă duc din tine,
Rămâi, lume, cui eşti dată,
Mie nu mi-ai fost lăsată.
Mă rog, lume, de iertare,
De la mic până la mare,
La toţi oaminii deodată
Ca să fiu şi eu iertată.
Voi mere o cale lungă,
Nu-i pasăre să m-ajungă,
Voi mere o cale lată,
Nu-i pasăre să mă-ntreacă.
Veniţi, fraţi, veniţi, surori,
Şi mă-mpachetaţi cu flori
Şi-mi spălaţi faţa cu apă,
Mă petreceţi pân' la groapă,
Şi-mi spălaţi faţa cu vin,
Mă petreceţi cu suspin,
Şi-mi spălaţi faţa cu bere
Şi mă petreceţi cu jele.
Haideţi, surori, să prânzim,
De astăzi ne despărţim,
Hadeţi, surori, să gustăm,
De astăzi nu ne vedem.
Cine-n lume-o mai văzut
Mireasă mândru gătată
Şi ié şede supărată,
Mireasă mândru tocmită
După lume bănuită.
Io, Mărie, aşe-am gândit
Că după tine-or vini
Socrii cei mari cu caii,
Da' ei vin cu praporii;
Noi, Mărie, aşe-am gândit

Când o bagi, i tare,
Când o scoţi i moale
Şi din vârv îi pticură.

(Cânepa în baltă)

C-or vini feciori cu brâie,
Da' ei vin cu năsălie.
Hai, Mărie, şi te uită
Surorile cum te cântă,
Părinţii cum te comândă.
Ie-ţi, Mărie, zua bună
De la soare, de la lună,
De la maica ta ce bună,
De la soare, de la nori,
De la a tale surori,
De la struţ de busuioc,
De la feciorii din joc,
De la struţ de lămâiţă,
De la fete din uliţă
C-ai pornit o cale lungă -
Nu-i pasăre să te-ajungă,
Ai pornit o cale lată -
Nu-i pasăre să te-ntreacă.
Mult ai zburat ca cucu,
Putrezî-i ca lutu,
Mult ai zburat ca mierla -
Putrezî-i ca tina,
Săracă, Mărie dragă,
Şi astăzi în pământ te bagă.

(De la Ana Tămăşan, 81 ani, 1974, Oarţa de Sus).

Există şi unele bocete care, prin ironiile care le conţin, reflectă diferite tare ale defunctului. În rândul acestor bocete "parodii" intră acea categorie creată, conform opiniilor lui Ovidiu Bârlea, cu intenţia de a satiriza diferite aspecte morale, caracterizate prin faptul că circulă pe o arie destul de întinsă şi sunt cântate cu prilejul întrunirilor, mai cu seamă în şezători (Ovidiu Bârlea, "Bocete şi versuri funebre din ţinutul Pădurenilor (Hunedoara)", op. cit., p. 517). Un astfel de bocet este atestat şi în Oarţa de Sus, dar din ce în ce mai rar, satirizând lipsa spiritului gospodăresc al defunctului:

"O, Fărcaş, marş de su pat,
Ieşi, cântă pe ăst bărbat!
O, haţ! purcel, nu ţâţâi,
O, cât în lume o trăitu
Nici ţ-o făcut coteţ ţîie,
Nici mi-o luat cizme mie,
O, las' să moară,-n sărăcie!"

(De la Floare Rus, 72 ani, 1974, Oarţa de Sus).

Alteori parodiile recurg la improvizaţii, având intenţia vădită de a stârni hazul celor ce ascultă. Rostirea ne conduce spre monologul declamat de bocitoarele profesioniste sau alte persoane din afara familiei mortului:

Io te cânt cu iasta gură
Pântru o dică de păsulă,
De-ar hi dica cu vârfu
Io te-aş cânta şi plângându.

(De la Floare Rus, 72 ani, 1974, Oarţa de Sus).

Satele din Codru mai atestă o variantă rară: "Strîgă moartea la fereastră", inclusă de Ovidiu Bârlea în categoria cântecelor funebre alături de "Cântecul bradului", "Cântecul zorilor", "Cântecul de rugă". Este încadrat în suita cântecelor de fereastră, interpretate de femei, la amiază, în ziua înmormântării, de obicei la geam, înaintea venirii preotului la prohod (Ovidiu Bârlea, "Cântecele rituale funebre...", op. cit., p. 371 sq.). Este o evocare personificată a mortului care îşi ia rămas bun de la câte o rudă, începând cu cele mai apropiate. Textul cântecului uzează de formule de strigare a morţii personificate:

"Strîgă moartea la fereastră:
- Gata eşti, Ioane dragă?
- Ba, io, zău, nu îs gata
C-am avut soţiie- lume,
Ea supărată rămâne.
Strîgă moartea-a doua oară:
- Gata eşti de drum, Ioane?
- Ba, io, zău că nu sunt gata
Că-am avut copii pe lume,
Nu mi-am luat iertăciune.
Dacă iertăciuni mi-oi cere
Io atunci cu tine-oi mere.
Strîgă moartea-a tria oară:
- Ieşi, Ioane, până-afară!
- Io afară nu poci ieşi
Că-am avut neamuri pe lume
Şi nu mi-am luat iertăciune.
Dacă iertăciuni mi-oi cere
Io ap(o)i cu tine-oi mere.
- Ioane, nu te-ai gătat?
Sufletu ţi l-am luat!

(De la Floare Rus, 72 ani, 1974, Oarţa de Sus).

Repetarea accentuată a motivului zăbovirii mortului pe pământ relevă pregnant dragostea faţă de viaţă, substituită prin intenţia mortului personificat de a nu pleca dintre ai săi la invitaţia insistentă a morţii.

Înhumarea mortului prilejuieşte unele ritualuri care marchează trecerea propriu-zisă. Astfel, se întâlnesc înmormântări cu unelte şi obiecte ce au aparţinut mortului: "pocul" cu ţigări, pipe, campăul (botă ciobănească) sau se aruncă bani ca să-şi

---

Bun de gură,
Rău de lucru.

• Colecţia AUGUSTIN MICU, Cicârlău, 2002

E voi, consiglio della banca
Dio vi guardi di buon occhio,
Che diate soldi a chi ne é privo
Per potersi fare una posizione.
Qui tra di voi sono scomparso
Io credo che sempre il bene ho voluto.

Tu, presidente della Banca
Grigore figlio di Pogocioaia,
Molto con me tu hai scherzato
Finché su questo mondo ho vissuto,
E fra dieci anni da adesso
Pure tu seguirai il mio cammino.

Nel Consiglio della Cooperativa
Anch'io per dieci anni sono stato.
Il presidente Ciorbu
Ancora adesso ne é presidente,
Che il Signore Iddio l'aiuti
Perché faccia bene, non male.

Ehi tu, Grigore, sindaco mio,
Proprio assai ti ho voluto bene,
Poiché sei un po' impulsivo di natura,
Quasi come se mi rassomigliassi
E sono stato all'improvviso stizzoso
Ma puoi subito calmo sono tornato.
Felice tu sia in questa vita
Per i due figli che tu hai.

Da capo della Polizia, Cionca,
Che possa amare la vita,
Poiché é un uomo d'onore
Proprio cosi come piace a me
Fino a voi tutti, tutti insieme
Io dico: abbiate buona salute.

Voi del consiglio parrocchiale
Avete voluto che io completassi
Che un buon lavoro si facesse
D'intesa comune col sacerdote.

Da ora farete come a voi piacera
Poiché io tra di voi piu non sar",
Che il Signore Iddio vi benedica
Perché ve la caviate senza di me.

E voi, ora, coristi miei diletti,
Un gran bel canto intonate
Ché sappia la gente all villaggio
Che Pătraş ora é defunto.

Mio caro e amato parroco,
Ora ecco ti ho abbandonato
E vi lascio di buon animo,
Te insieme con la tua signora,
Che il Signore Iddio vi dia gioia
Per l'intera vostra famiglia.

Credo che vi sara tanta gente
Che verra da me, a visitarmi,
E tutti insieme mi cercheranno,

Ma é certo che non mi troveranno.
Con tanti sono stato a concersare
Con piu di ventimila persone,
Cosi tutti mi hanno apprezzato
E io ho accolto tutti con piacere.

Ohi, povera la vita mia
Quanta pena provo per lei.
Ehi, Toader, tu il figlio di Ilena,
Tu con un solo male, non con tre,
Io con le tre malattie che ho avuto
Non c'é stato verso di salvarsi.

Vi do l'ultimo saluto
Poiché sotto terra me ne vado
Ecco l'ultimo mio commiato
Dal piu piccolo al piu grande
E chiedo che si suoni musica
Con questo solo mi consoler".

Traducere din limba română de BRUNO MAZZONI

Colinde

Colinde din Valea Timocului
(Din CURCUBEUL TIMOCEAN, an II, 1995, nr. 14)

1345

Maria se preumbla,
Bun lăcaş îşi căuta.
Umblă Maica pe pământ
Să nască pe Fiul Sfânt,
Merge-n sus şi iară-n jos
Că bate vânt friguros.
Se luară, se duseră
Tocma-n curtea lui Crăciun.
- Bună seara, Moş Crăciun!
Zis-a Maria celui bun;
Lasă-mă-n palatul tău
C-am să nasc pe Dumnezeu.
Zise-atunci Moş Crăciun:
- Du-te-n grajdul cailor,
Ori în târla oilor,
Ori în ieslea boilor
Că aicea n-ai ce face,
Nu Te las să naşti în pace!
Maria atunci plecă,
Ici-colea Ea alergă:
Merse-n grajdul cailor
Să nască pe Fiul Sfânt,
Dară caii tropăiau
Şi iepele nechezau.
- Staţi, cai, şi nu tropăiţi,
Voi,iepe, nu necheziţi
Că-am să nasc un Fiu al Meu
Poruncit de Dumnezeu!
Caii însă n-ascultară
Şi Maria cuvântară:
- Fir-aţi voi, cai, blestemaţi,
Să n-aveţi loc und' să staţi

P. Bilţiu: Împărţitul darurilor peste mormânt

cumpere ce are nevoie (De la Rozalia Tămăşan, 53 ani, 1981, Oarţa de Sus); "Se pune cu el acum, dacă-o fost păcurar campăul şi bonda şi traista în care-şi puné de mâncare, pentru ca şi pe cealaltă lume, dacă a hi păcurar acolo, atunci să aivă în ce-şi pune mâncare. În groapă se aruncă bani ca să-şi poată cumpăra câte ceva" (De la Floare Ghiţ, 74 ani, 1974, Ciuta). Aceste ritualuir argumentează că omul din popor credea în reluarea vieţii după moarte, cu îndeletnicirile cotidiene.
După ce preotul efectuează pecetluirea rituală a gropii şi sicriul a fost coborât pe funii, fiecare din cei veniţi la înmormântare aruncă bulgări pe sicriu ca să-l uite pe mort şi ca nu cumva să revină sub formă de strigoi: "După ce l-o slobozît mortu, tăţ trebe să ţîpe câte-un bulgăr, că să zîce că la fiecare bulgăr aruncat i se iartă un păcat la mort" (De la Mihai Manţ, 36 ani, 1973, Odeşti); "noi ţîpăm bulgări pe copârşeu ca să-l uităm pe mort, să nu-l visăm, să nu se facă strîgoi" (De la Vasile Dumitraş, 50 ani, 1973, Gârdani). Uneori acest rit ia şi alte aspecte: "Pe urmă, când o ţîpat lutu-n groapă, la rudeniile care sunt mai apropiate se ie pământ şi le pun după cap, câte-un bulgăr, ca să-l uite pe mort. Aşe se spunea din bătrâni" (De la Ruxandra Dumitraş, 48 ani, 1973, Gârdani).

Pomana
În satul patriarhal era semnul "unirii supravieţuitorilor în faţa durerii resimţite prin moartea unui membru al colectivităţii şi semnul continuării vieţii individuale şi colective" (Mihai Pop, "Obiceiuri tradiţionale româneşti", ICED, Bucureşti, 1976, p. 161). Acum, pomana se organizează după modelul de la oraş, cu mâncăruri cât mai felurite şi din belşug, băutură, transformându-se într-un fel de petrecere, ca la nuntă, cu deosebirea că nu se joacă, familia celui dispărut făcându-şi mai mult datoria faţă de colectivitate decât faţă de mort. Se pare că această modalitate s-a înrădăcinat, întrucât am constatat că pretenţiile sunt ridicate, chiar de către colectivitate, semn că şi obiceiurile de înmormântare tind să se simplifice sau, unele, să dispară datorită pierderii semnificaţiilor pe care le-au avut.
A treia zi de la înhumare se adună din nou la casa mortului, de astă dată rudele mai apropiate şi săraci, şi are loc o masă mai mică.
Legătura între familia mortului şi cel dispărut se mai menţine ulterior prin slujbe de pomenire plătite bisericii, mese de pomenire care au loc cu diferite ocazii, la anumite intervale de timp: la 9 zile, 6 săptămâni, la un an, la luminaţie, la ziua onomastică a mortului etc.

Obiceiuri şi credinţe în revenirea mortului
Omul din popor rămâne cu o obsesie cauzată de pierderea celui dispărut, are vedenii, fapt ce explică diferite visuri sau închipuiri în revenirea unor morţi pe pământ, adică "strigoi".
Membrii familiei pretind că mortul revine pe pământ în chipuri diferite: sub forma unui om obişnuit, sau sub forma unei stafii îmbrăcată în alb. Mortul, de obicei, vine în gospodărie şi face anumite lucrări: dă la vite, curăţă animalele şi în grajd, pune fânul în pod sau "hurducă" prin podul casei (De la Florica Mureşan, 71 ani, 1981, Oarţa de Sus).
Strigoii mai sunt imaginaţib şi sub forma unor lumini care dansează sau sub forma obişnuită ce a avut-o mortul. Copiii morţi înainte de botez sunt numiţi "moroi". Termenul a fost pus în legătură cu slavul "smerti" - moarte, dar şi cu grecescul "moro" - moarte, a muri (V. Bogrea, "Etimologii: moroi", în "Dacoromania", nr. 1, 1924, p. 560).
Cu toată amploarea şi vastitatea practicilor ritualice, repertoriul înmormântării în Oarţa de Sus, ca de altfel în întreaga zonă a Codrului, s-a diminuat substanţial, multe din practicile amintite fiind dispărute, ele mai dăinuind doar în amintirea bătrânilor.

Rudă groasă — Între două flocoasă.
(Roata de la car)